

УДК 343.3

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2025.24.339363>

О. О. Дудоров,

докт. юрид. наук, проф.,
професор кафедри кримінально-
правової політики та кримінального
права Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка;

Р. О. Мовчан,

докт. юрид. наук, проф.,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного
університету імені Василя Стуса

ПРОВАДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

У статті на підставі вивчення матеріалів актуальної судової практики та з урахуванням здобутків науки кримінального права розглядаються питання кваліфікації дій вітчизняних суб'єктів господарювання (їхніх представників), які, перебуваючи на підконтрольній Україні території, провадять господарську діяльність у взаємодії із суб'єктами приватного права російської федерації (рф). Вироблено авторські рекомендації щодо кримінально-правової оцінки вказаної протиправної поведінки. З огляду на релевантний зарубіжний досвід, висунуто пропозиції стосовно законодавчих змін, покликаних мінімізувати підґрунтя для неоднакового застосування відповідних положень Кримінального кодексу України (КК).

Доведено, що дії осіб, які, перебуваючи на підконтрольній Україні території, провадили господарську діяльність у взаємодії з відмінними від держави-агресора суб'єктами приватного права рф, не можуть кваліфікуватись як пособництво державі-агресору (через відсутність належних реципієнтів активів і мети). З'ясовано зміст поняття «представник держави-агресора» і мети завдання шкоди Україні як ознак складу злочину, передбаченого ст. 111-2 КК. Висловлено міркування щодо правильності кваліфікації дій у резонансному «кейсі Богуслаєва».

Аргументовано положення про те, що єдиним прийнятим варіантом кримінально-правової оцінки аналізованої протиправної поведінки de lege lata може бути визнання її передбаченим ч. 4 ст. 111-1 КК «господарським (економічним) колабораціонізмом», однак така кваліфікація

уможливлюється лише умови сприйняття так званого широкого розуміння вжитого у цій кримінально-правовій нормі звороту «держава-агресор».

De lege ferenda запропоновано авторський підхід до кримінально-правової оцінки провадження відповідної господарської діяльності, у межах якого буде (а) чітко зрозуміло, що факторами, які впливають на кваліфікацію такої поведінки, будуть наявність/відсутність умов окупації та суб'єкти, з якими відбувається господарська співпраця (суб'єкти приватного права держави-агресора, представники держави-агресора), і (б) забезпечено диференційований кримінально-правовий вплив на тих, хто здійснює таку співпрацю.

Ключові слова: пособництво державі-агресору; колабораціонізм; державна зрада; кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України; представник держави-агресора; передача матеріальних ресурсів; провадження господарської діяльності; суб'єкт приватного права; конкуренція; кримінально-правова кваліфікація.

3 березня 2022 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», головним наслідком чого стало доповнення Кримінального кодексу України (далі – КК) ст. 111-1 «Колабораційна діяльність». Крім цього добре відомого не лише представникам правничої спільноти, а й широкому загалу рішення, у цей самий день було прийнято і низку інших важливих нормативно-правових актів, які стали відповіддю української влади на широкомасштабне вторгнення російської федерації (далі – рф). Зокрема, йдеться про урядову постанову № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації», якою з-поміж інших численних заходів запроваджено мораторій на виконання зобов'язань перед державою-агресором. Згодом, 9 квітня і 27 вересня 2022 р., Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) ухвалив постанови № 426 і № 1076, відповідно, якими заборонив спочатку ввезення товарів із рф на територію України, а потім – з України на територію рф.

Попри встановлену цими підзаконними актами заборону, правоохоронцями перманентно фіксуються випадки господарської співпраці між окремими суб'єктами господарської діяльності, розташованими на підконтрольній Україні території, та суб'єктами приватного права юрисдикції рф (далі – суб'єкти приватного права рф або юридичні особи приватного права рф), які (факти) мали місце вже після 24 лютого 2022 р. Зазвичай така співпраця полягає або у завершенні виконання угод, укладених до запровадження відповідного мораторію, або в укладанні нових угод, у порядку виконання яких здійснюється недозволене вивезення вітчизняних товарів у рф або на тимчасово окуповану територію (далі – ТОТ). Постає питання, чи повинна юридична оцінка згаданої протиправної поведінки здійснюватись за ч. 4 ст. 111-1 чи ст. 111-2 КК, або ж у таких випадках порушники мають нести лише цивільну (господарську) відповідальність. Необхідність дати виважену відповідь на це питання й спонукала до написання пропонованої увазі читача статті.

З моменту початку повномасштабного вторгнення рф питання кваліфікації аналізованої поведінки перебувало у фокусі пильної уваги не лише представників правозастосовних органів, а й науковців. Окремі аспекти висвітлюваної проблематики розкривались у публікаціях М. Акімова, Н. Антонюк, Д. Беляєва, О. Букрєєва, Є. Вакуленка, І. Газдайки-Василишин, Б. Допіряка, З. Загинеї-Заболотенко, О. Зайцева, О. Книженко, В. Кузнецова, О. Маріна, І. Медицького, Д. Олейнікова, О. Омельченка, Є. Письменського, О. Радченка, М. Рубашенка, М. Сийплокі, О. Трепета, М. Хавронюка, О. Червякової, І. Яковюка, О. Яновської та ін. Попри зусилля перерахованих дослідників, станом на сьогодні уніфікований підхід до вирішення позначеної кримінально-правової проблеми не вироблений ні в правничій науці, ні на практиці.

Метою дослідження є (а) критичне осмислення наявних теоретичних і правозастосовних підходів щодо кваліфікації дій вітчизняних суб'єктів

господарювання (їхніх представників), які, перебуваючи на підконтрольній Україні території, провадять господарську діяльність у взаємодії із суб'єктами приватного права рф, (б) вироблення авторських рекомендацій щодо кримінально-правової оцінки вказаної поведінки, а також (в) висунення аргументованих пропозицій стосовно внесення законодавчих змін, покликаних мінімізувати підґрунтя для неоднакового застосування релевантних положень КК.

Наше дослідження ми вирішили розпочати з розгляду питання про можливість кваліфікації зазначеної протиправної поведінки за ч. 4 ст. 111 КК, якою передбачено відповідальність за «господарський» («економічний») колабораціонізм. Кваліфікація за цією нормою є можливою за умови встановлення того, що відповідні господарські операції здійснюються у взаємодії з одним із двох вичерпно перерахованих у ній суб'єктів: 1) державою-агресором; 2) незаконними органами влади, створеними на ТОТ, зокрема окупаційною адміністрацією держави-агресора (далі – окупаційна адміністрація)¹.

Зважаючи на це, навіть оминаючи проблему розуміння «окупаційної адміністрації», постає актуальне з погляду кримінально-правової кваліфікації питання – про коло суб'єктів, господарська співпраця з якими охоплюється диспозицією ч. 4 ст. 111-1 КК, зокрема те, чи належать до таких суб'єктів суб'єкти приватного права рф. Оскільки на нормативному рівні змістовну наповнюваність поняття «держава-агресор» нині не визначено, у цьому разі можна застосовувати два принципово різних підходи – широкий і вузький.

Широкий підхід полягає у включенні до аналізованої лексеми не лише рф як держави (її державних органів, державних підприємств тощо), а й усіх інших її резидентів, зокрема суб'єктів приватного права. Саме такий підхід

¹ Поруч із провадженням господарської діяльності у ч. 4 ст. 111-1 КК передбачено відповідальність за передачу матеріальних ресурсів двом категоріям реципієнтів: 1) незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на ТОТ; 2) збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора. Зважаючи на те, що у цій публікації розглядається проблема кваліфікації провадження господарської діяльності саме із суб'єктами приватного права рф, які не відносяться до жодного із вказаних реципієнтів, положення ч. 4 ст. 111-1 КК, які стосуються передачі матеріальних ресурсів, застосовані бути не можуть.

сьогодні переважно сповідується на практиці, що дозволяє правозастосовним органам кваліфікувати за ч. 4 ст. 111-1 КК дії вітчизняних суб'єктів господарювання, які, використовуючи різноманітні підставні іноземні компанії (вірменські, естонські, казахстанські, литовські, німецькі, польські, словацькі, турецькі, швейцарські, компанії з ОАЕ тощо) та схеми «перерваного транзиту» (документального приховання фактичного кінцевого отримувача товару), здійснювали постачання товарів суб'єктам приватного права рф через третіх осіб. При цьому на кваліфікацію вчиненого не впливали:

1) ні місце розташування адресатів отримання продукції, якими в одних випадках були суб'єкти, розташовані в рф, в інших – на ТОТ, а в окремих справах – і в інших країнах, наприклад, у Бангладеші;

2) ні час укладення відповідних контрактів: в одних випадках йшлося про постачання товарів у порядку завершення господарських контрактів, підписаних до повномасштабного вторгнення, в інших – про контракти, укладені вже після 24 лютого 2022 р.

Натомість при використанні *вузького* підходу щодо тлумачення поняття «держава-агресор» до нього включається лише рф як держава (її державні органи, підприємства, установи тощо); відповідно, будь-які інші резиденти рф досліджуванням зворотом не охоплюються.

На користь вузького підходу вказує граматичне тлумачення приписів згаданої на початку статті постанови КМУ від 3 березня 2022 р. № 187. Зокрема, варто акцентувати увагу на тому, що у ч. 1 ст. 1 цієї постанови між термінами «*рф*» та «*особи, пов'язані з державою-агресором*» вжито не слова на кшталт «зокрема», що вказувало б на те, що останні є складником рф, а розділові сполучники «та» і «або». Їх використання свідчить про необхідність застосування диференційованого підходу до оцінки правового статусу відповідних суб'єктів і неможливість автоматичного включення будь-яких російських резидентів до змісту поняття «*рф як держава*». Інакше

кажучи, Уряд України чітко і, головне, на нормативному рівні розрізняє два окремих види суб'єктів: 1) рф як **держава-агресор**, яка розпочала повномасштабну війну проти України, про яку і згадується не лише у ч. 4 ст. 111-1 КК, а й у низці інших норм чинного кримінального законодавства. Зокрема, зважаючи на зміст слів, які утворюють досліджуване поняття («держава», «агресія»), З. Загине́й-Заболотенко і Б. Допіряк зробили висновок про те, що й у ст. 111-2 КК під ним необхідно розуміти саме і лише державу, яка застосувала агресію проти України²; 2) **особи, пов'язані з державою-агресором**, про яких у ч. 4 ст. 111-1 КК, навпаки, не йдеться.

За умови сприйняття вузького підходу до осіб, які вчинили господарські операції з відмінними від держави-агресора російськими юридичними особами приватного права, тобто «особами, пов'язаними з державою-агресором», можуть бути застосовані лише певні економічні санкції або обмежувальні заходи; відповідні правочини можуть (мають) бути визнані нікчемними.

Вочевидь, саме такою логікою керувались автори одного з практичних порадників, які припускають, що в контексті ч. 4 ст. 111-1 КК вираз «у взаємодії з державою-агресором» не є тотожним виразу «у взаємодії з суб'єктом господарювання держави-агресора», оскільки, на відміну від органів влади, суб'єкти господарювання не є виконавцями функцій та офіційними представниками держави-агресора»³. Згодом таку думку підтримали П. Воробей і В. Кузнецов⁴. Водночас певні застереження щодо озвученої позиції висловлюють М. Рубашенко та О. Зайцев, які звертають увагу на те, що держава-агресор вступає в господарські відносини через систему органів влади, підприємств, установ та організацій, які здійснюють

² Загине́й-Заболотенко З. А., Допіряк Б. П. Представник держави-агресора як адресат надання допомоги у формі передачі матеріальних ресурсів чи інших активів (ст. 111-2 КК України). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип. 86. Ч. 4. С. 235.

³ Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ: Алерта, 2023. С. 131.

⁴ Воробей П., Кузнецов В. Кримінально-правова характеристика та особливості кваліфікації «економічного» колабораціонізму. *Слово Національної школи суддів України*. 2024. № 3. С. 78.

як функції управління від імені цієї держави, так і функцію безпосередньої реалізації її господарської політики. Як на відповідні приклади фахівці вказують на такі стратегічні підприємства, як «Газпром», «Роснафта» чи «Аерофлот», які і *de jure*, і *de facto* виражають волю держави-агресора та здійснюють управління масштабними напрямками господарської діяльності в автократичній російській державі⁵.

Отже, не повинна викликати сумнівів правильність визнання взаємодією саме з державою-агресором і, відповідно, кваліфікації за ч. 4 ст. 111-1 КК дій осіб, які провадять господарську діяльність спільно не лише з органами влади держави-агресора, а і з його державними чи комунальними підприємствами, установами, організаціями. Щоправда, у результаті аналізу матеріалів судової практики ми виявили лише два випадки, коли ч. 4 ст. 111-1 КК була застосована до осіб, котрі, перебуваючи на підконтрольній Україні території, уклали угоди із суб'єктами господарської діяльності, що входили до складу державної корпорації рф «Росатом»: у першій справі йшлося про постачання службовими особами ТОВ «ТІПБІЕС ПРОДАКШН» трубної продукції на адресу «ООО “Современные трубопроводные системы”», яке на підставі двосторонніх договорів було залучене до будівництва Курської АЕС-2 на території рф⁶; у другій – про дії службових осіб АТ «Сумський завод “Насосенергомаш”», які забезпечили постачання насосного обладнання на будівництво АЕС в Індії та Бангладеш компаніям «ГК “Росатом”», «АО “Гидромашсервис”» та «АО “ГМС Ливгидромаш”»⁷.

У решті віднайдених вироків іншою стороною взаємодії, тобто суб'єктами, яким постачалась відповідна продукція, виступали не російські державні (комунальні) підприємства чи юридичні особи, які входили до

⁵ Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій: монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов; за наук. ред. М. А. Рубашенка; Нац. фонд. дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. С. 317.

⁶ Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 18 квітня 2025 р. у справі № 761/13330/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126762522>.

⁷ Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 19 травня 2025 р. у справі № 592/7589/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127433639>.

їхнього складу, а розташовані на території рф чи ТОТ приватні юридичні особи (в абсолютній більшості випадків це господарські товариства у формі ТОВ і значно рідше – АТ), створені та зареєстровані відповідно до законодавства рф. Дослідивши відповідну практику, окремі фахівці підкреслюють ще й те, що у всіх подібних ситуаціях ознаки «економічного колабораціонізму» презюмуються навіть попри відсутність доведення будь-якої співпраці зі згаданими у ч. 4 ст. 111-1 КК представниками держави – органами державної влади та їх службовими особами⁸.

Вважаємо, що у випадках проведення господарської діяльності з подібними суб'єктами наявність зазначеної у ч. 4 ст. 111-1 КК взаємодії саме з «державою-агресором» не виглядає безспірною. Подібним чином розмірковують М. Рубашенко та О. Зайцев, які, розвиваючи позицію М. Хавронюка, констатують, що буквальне трактування ч. 4 ст. 111-1 КК вказує на два види взаємодії залежно від суб'єкта (контрагента): а) взаємодія з державою-агресором, під якою слід розуміти взаємодію як з органами влади держави агресора, так і з її підприємствами, установами та організаціями **державної чи комунальної форми власності** (тут і далі виділено нами – *О. Д. та Р. М.*) (з часткою держави чи громади понад 50 %); б) взаємодія із незаконно створеними органами влади на окупованій території (окупаційною адміністрацією)⁹.

Водночас, навіть визнаючи небезспірність інкримінування в розглядуваних кейсах ч. 4 ст. 111-1 КК, той-таки М. Рубашенко (у співавторстві з І. Яковюком) не відкидає можливість застосування цієї

⁸ Беляев Д., Букреев О. Щодо питань кримінально-правової оцінки дій, спрямованих на допомогу державі-агресору шляхом провадження господарської діяльності та передачі товарно-матеріальних цінностей. *Протидія злочинності в умовах довготривалої війни*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 20 трав. 2025 р.). Харків: Юрайт, 2025. С. 30.

⁹ Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій: монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов; за наук. ред. М. А. Рубашенка; Нац. фонд. дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. С. 317; Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. Аналіз статті про колабораційну діяльність із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану. URL: <https://pravo.org.ua/authors/mykola-havronyuk/page/2/>.

норми. Зокрема, фахівці небезпідставно припускають, що доводом на користь такої кваліфікації може слугувати те, що, якщо особа провадила діяльність на підконтрольній Україні території, то, здійснюючи постачання товарів до рф (вочевидь, те саме стосується і поставок товарів на ТОТ – *О. Д. та М. Р.*) через третіх осіб (підставні іноземні компанії), то вона розуміла подальшу взаємодію з державою-агресором: товари будуть проходити митний контроль у митних органах держави-агресора; буде сплачено мито, яке надійде до федерального бюджету рф, тощо¹⁰. У справедливості висловлених суджень можна переконатись, ознайомившись з окремими вироками судів, в яких фактично дослівно відтворюються висловлювання М. Рубашенка та І. Яковюка.

Так, Ковпаківським районним судом м. Суми було встановлено, що внаслідок дій Особи-І обладнання АТ «Сумський завод “Насосенергомаш”», яке замовлялось у останнього до лютого 2022 р. підприємствами російського холдингу «АО “Группа ГМС”» та якого потребували підприємства держави-агресора, шляхом укладення угод із Apollo Goessnitz GmbH в обхід діючих заборон і санкцій було виготовлене та поставлене для використання підприємствами рф при будівництві атомної електростанції в Бангладеші. Мотивуючи оцінку дій Особи-І за ч. 4 ст. 111-1 КК, суд вказав на те, що: свою діяльність вказане підприємство здійснює на підставі законів рф; під час виконання контрактів із вказаним підприємством податкові, митні та інші платежі сплачувались у бюджет рф; отримані кошти використовуються в рф, стимулюють і підтримують розвиток економіки та військової спроможності; копії документів господарської діяльності у передбачених законами рф випадках подаються для контролю до державних органів держави-агресора; як наслідок, ведення господарської діяльності із вказаним підприємством та іншими товариствами, зареєстрованими за

¹⁰ Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій: монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов; за наук. ред. М. А. Рубашенка; Нац. фонд. дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. С. 446.

законодавством рф, є фактичним веденням господарської діяльності із державою-агресором¹¹. В іншому випадку суд вдався до більш лаконічного та загального формулювання, зазначивши, що «постачання підсудним товарів, підготовлених та переданих ним до країни-агресора (датчики «ІПЛ», розетки «2РШ-001», вилки «2ВШ-001»), в умовах військового стану сприятиме її економічному розвитку»¹².

Водночас, навіть допускаючи можливість поширювального тлумачення поняття «у взаємодії з державою-агресором», згадані харківські автори на чолі з М. Рубашенком все ж вважають помилковим інкримінування ч. 4 ст. 111-1 КК особам, які, перебуваючи на підконтрольній Україні території, провадять господарську діяльність у взаємодії з відповідними юридичними особами приватного права рф. На думку криміналістів, за такої кваліфікації ігнорується особлива природа колабораціонізму як співпраці, обумовленої ефективним контролем окупанта, яка й дозволяє зрозуміти, чому санкція за ч. 4 ст. 111-1 КК є істотно «м'якшою», ніж санкції статей 111 і 111-2 КК. Зважаючи на це, вчені висувають гіпотезу стосовно того, що передачу матеріальних ресурсів державі-агресору, провадження господарської діяльності у взаємодії з нею та іншу економічну співпрацю, вчинену особою поза впливом на неї умов окупації території, належить кваліфікувати як пособництво державі-агресору, державну зраду тощо залежно від громадянства суб'єкта та форми діяння¹³.

Справді, немає підстав не погодитись із висновками правників про те, що у змодельованій ними ситуації, коли громадянин України, який не перебуває в умовах окупації, дізнається номер рахунку для збирання коштів на підтримку окупаційних воєнізованих формувань і надалі перераховує

¹¹ Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 19 травня 2025 р. у справі № 592/7589/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127433639>.

¹² Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 14 березня 2025 р. у справі № 760/26484/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125846438>.

¹³ Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій: монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов; за наук. ред. М. А. Рубашенка; Нац. фонд. дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. С. 307–308, 444–445.

певну суму для такої підтримки, вчинене потрібно кваліфікувати за ч. 2 ст. 111 КК¹⁴. Адже такі дії мають визнаватися наданням іноземній державі або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, тобто державною зрадою. Однак подібний висновок навряд чи можна беззастережно робити у контексті кримінально-правової оцінки провадження господарської діяльності у взаємодії із суб'єктами приватного права рф, внаслідок якої останнім передається «нестратегічна» продукція. На нашу думку, при кваліфікації такої поведінки передусім має бути вирішено питання про наявність у ній ознак складу злочину, передбаченого ст. 111-2 КК «Пособництво державі-агресору», в якій йдеться, зокрема, про передачу матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора.

Нагадаємо, що у ст. 111-2 КК не конкретизовано ні товари, які є предметом цього складу злочину (будь-які «матеріальні ресурси» чи «інші активи»), ні конкретних суб'єктів злочину (ними можуть бути будь-які особи, за винятком громадян держави-агресора, зокрема суб'єкти, які представляють вітчизняні юридичні особи приватного права). Водночас необхідно враховувати, що ст. 111-2 КК може бути застосована лише за умови встановлення чітко визначених у диспозиції цієї кримінально-правової норми: 1) реципієнта відповідних матеріальних ресурсів чи інших активів, якими можуть бути: а) представники держави-агресора; б) її збройні формування; в) окупаційна адміністрація; 2) мети такої передачі – завдання шкоди Україні. Але чи вбачаються перераховані ознаки у розглядуваних кейсах, пов'язаних із постачанням продукції суб'єктам приватного права рф?

Пристаючи до вирішення питання про наявність у відповідній господарській практиці одного з трьох названих реципієнтів, одразу варто відмітити той очевидний факт, що суб'єкти приватного права рф (тут і далі –

¹⁴ Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій: монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов; за наук. ред. М. А. Рубашенка; Нац. фонд. дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. С. 308.

як і суб'єкти приватного права, розташовані на ТОТ) не можуть бути визнані ані «збройними формуванням держави-агресора», ані її «окупаційною адміністрацією». Через це вирішення поставленого загального питання фактично зводиться до отримання відповіді на вужче питання: чи можна юридичних осіб приватного права рф вважати представниками держави-агресора?

У кримінально-правовій науці під представником іноземної держави традиційно розуміють особу, яка уповноважена виражати інтереси тієї чи іншої іноземної держави та яка діє від її імені або представляє її за спеціальним повноваженням, зокрема таємним (неофіційним)¹⁵. Таке тлумачення ґрунтується на загальному етимологічному значенні терміну «представник». Це: 1) особа, яка представляє кого-небудь, діє за чиймось дорученням, від імені когось, виражаючи чужі інтереси; 2) службова чи урядова особа, яка представляє кого-, що-небудь, обстоює чийсь інтереси (держави, установи і т. ін.)¹⁶. Виходячи із наведеного тлумачення, можна констатувати, що суб'єкт приватного права тієї чи іншої держави, зокрема держави-агресора, може бути визнаний її представником лише в тому разі, коли він діє за її повноваженням. Викладений підхід до розуміння аналізованого поняття беззастережно підтриманий і українськими дослідниками.

Зокрема, З. Загине́й-Заболотенко та Б. Допіряк вказують на те, що у ст. 111-2 КК під представником держави-агресора необхідно розуміти лише ту особу, яка є носієм публічної влади й уповноважена законом представляти інтереси держави/органу державної влади держави-агресора, реалізуючи повноваження публічної влади, з приводу і для реалізації функцій і завдань такої держави-агресора у процесі досягнення нею своїх агресивних цілей. Щодо юридичних осіб приватного права (господарські товариства, АТ, ТОВ),

¹⁵ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-ге вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 334.

¹⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Вид. 2-ге. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1104.

zareestrovanih za zakonodavstvom derzhavi-agresora, to voni, na perekonannya zhadanih naukovtsiv, ne e predstavnikami derzhavi-agresora v rozuminni st. 111-2 KK, oskilkii ne realizuyut piblichnoi funktsii ta ne nadileni povnovazhenнями piblichnoi vladi¹⁷.

Суголосно висловлюються О. Радченко та Є. Вакуленко. Коментуючи ст. 111-2 KK, вони пишуть, що вказаними у ній представниками держави-агресора можуть вважатися лише ті особи, на яких законодавством цієї держави покладено (наділено) і які офіційно (легально) виконують її функції та виступають від її імені. Далі зазначається, що, хоч наш законодавець і не конкретизує, хто саме мається на увазі під вказаним представником, зважаючи на теорію конституційного права, вочевидь, варто вести мову про органи державної влади, органи влади суб'єктів федерації, органи місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, а також об'єднання громадян, на які державою покладено виконання публічних функцій (наприклад, правляча політична партія)¹⁸.

О. Омельченко переконаний у тому, що в розумінні ст. 111-2 KK добровільний збір, підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора стосується лише тих юридичних осіб рф, які відносяться до елементів державного механізму (тобто заснованих на державній або комунальній власності). Відповідно, у випадку продовження зовнішньоекономічної діяльності за торговельними контрактами з юридичними особами рф, які не відносяться до елементів державного примусу, об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 111-2 KK, відсутня¹⁹.

¹⁷ Загиней-Заболотенко З. А., Допіряк Б. П. Представник держави-агресора як адресат надання допомоги у формі передачі матеріальних ресурсів чи інших активів (ст. 111-2 KK України). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип. 86. Ч. 4. С. 236.

¹⁸ Радченко О. І., Вакуленко Є. В. Науково-практичний коментар до статті 111-2 Кримінального кодексу України; за заг. ред. О. І. Радченка, к. юрид. наук, доц. Київ: ДП Видавництво Верховної Ради України, 2024. С. 15–16.

¹⁹ Омельченко О. Є. Поняття «держава-агресор» у розумінні ст. 111-2 KK України. *Збірник «Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування»*. 2024. № 2. URL: <https://ndipdr.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/одним-номером.pdf>.

Ще вужче зміст аналізованого поняття інтерпретує О. Трепет, на думку якого, під представниками держави-агресора у ст. 111-2 КК слід розуміти лише органи державної влади та місцевого самоврядування держави-агресора й утворені нею збройні формування²⁰. Загалом підтримуючи вузьке розуміння розглядуваного звороту, водночас варто вказати на те, що підхід О. Трепета навряд чи може бути беззастережно сприйнятий. Зокрема, помилковим ми вважаємо: а) невключення (поряд з органами державної влади та органами місцевого самоврядування) до числа представників держави-агресора щонайменше державних і комунальних підприємств, установ та організацій рф; б) визнання з погляду кваліфікації за ст. 111-2 КК представниками держави-агресора утворених нею збройних формувань – окремих реципієнтів матеріальних ресурсів, які у диспозиції аналізованої кримінально-правової норми згадуються альтернативно щодо «представників держави-агресора», а тому не можуть ототожнюватися з останніми.

На користь обстоюваного нами і підтримуваного згаданими вище науковцями вузького розуміння вжитого у тексті ст. 111-2 КК поняття «представник держави-агресора» вказує не лише наукове і граматичне (філологічне), а й історичне та системне тлумачення кримінального закону. Зокрема, навіть загалом погоджуючись із інтерпретуванням цього поняття, запропонованим О. Радченком та Є. Вакуленком, водночас вважаємо за доцільне уточнити їхнє твердження про те, що наш законодавець не конкретизує, хто саме мається на увазі під представником держави-агресора. Справа в тому, що, хоч парламентарії у ст. 111-2 КК не розкривають зміст словосполучення «представник держави-агресора», в інших кримінально-правових нормах вони (парламентарії) чітко артикулюють свою думку стосовно змісту більш загального поняття «представник іноземної держави», від якого, вочевидь, і походить аналізований зворот.

²⁰ Трепет О. Об'єктивна сторона пособництва державі-агресору. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С. 259.

Так, варто пригадати, що відповідно до раніше чинної редакції ст. 146-1 КК представниками іноземної держави визнавалися лише три категорії осіб: 1) особи, які є державними службовцями іноземної держави; 2) особи, які займають посади у військових чи правоохоронних органах або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства; 3) особи, які діють за наказом відповідних осіб. Однак більш значущим є те, що про правильність зроблених висновків щодо змісту поняття «представник держави-агресора» чітко сигналізують й окремі положення чинного кримінального законодавства.

Зокрема, в актуальній на сьогодні редакції ст. 127 КК «Катування», оновленій вже після початку широкомасштабного вторгнення агресора, законодавець не лише удосконалив поняття «представник іноземної держави», перенесене зі згаданої вище ст. 146-1 КК, а й вперше закріпив нормативну дефініцію звороту «представник держави», яке охоплює собою лише службових осіб, а також осіб, які виступають як офіційні, чи діють з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди (п. 1 примітки ст. 127 КК). Поняття «представників іноземної держави» парламентарії витлумачили через призму агресії рф та окупації нею значної частини території України, включивши до них: 1) осіб, які діють як державні службовці іноземної держави або проходять військову службу у збройних силах, органах поліції, органах державної безпеки, розвідувальних органах; 2) осіб, які займають посади в зазначених або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства, або які діють за наказом таких осіб; 3) представників іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд і груп найманців, утворених, підпорядкованих, керованих та фінансованих рф; 4) представників окупаційної адміністрації рф, до якої входять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за

управління ТОТ, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на ТОТ (п. 2 примітки ст. 127 КК).

Звісно, з погляду кваліфікації вчиненого за ст. 111-2 КК і тлумачення вжитого у ній поняття «представник держави-агресора» варто пам'ятати про наявність прямої законодавчої вказівки на те, що відповідні нормативні визначення є актуальними саме і лише для статей 127 і 146-1 КК. Водночас, зважаючи на засади системності, не можна не брати до уваги те, що в інших нормах кримінального закону парламентарії чітко демонструють свою позицію щодо неможливості визнання суб'єктів приватного права певної держави (зокрема, держави-агресора) «представниками іноземної держави»

Прикметно, що подібний підхід до тлумачення звороту «представник держави-агресора» сповідується не лише в чинному, а й у потенційному кримінальному законі. Так, у п. 47 ч. 2 ст. 1.1.1 проекту нового КК відповідним представником визнається особа, яка: а) діє як державний службовець іноземної держави; б) проходить військову службу в її збройних силах чи іншому військовому формуванні, органах поліції, органах державної безпеки, розвідувальних органах; в) займає посаду в зазначених або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства; г) діє з дозволу, за підтримки, за згодою чи за наказом осіб, перелічених у підпунктах (а) – (в) цього пункту; д) є представником незаконного збройного формування, створеного, керованого чи фінансованого державою-агресором; е) є представником окупаційної адміністрації держави-агресора, яку становлять її державні органи чи інші структури, функціонально відповідальні за управління ТОТ України; є) або є представником підконтрольного державі-агресору самопроголошеного

органу, який узурпував виконання владних функцій на ТОВ України²¹. Як бачимо, розробники проєкту КК так само не вбачають підстав для визнання суб'єктів приватного права певної держави її представниками.

Ще вужче зміст аналізованого поняття визначається у проєкті Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за пособництво державі-агресору» (№ 11525 від 28 серпня 2024 р.). Його розробники пропонують доповнити ст. 111-2 КК приміткою, у якій має бути зазначено, що коло представників держави-агресора обмежуються лише трьома такими суб'єктами: 1) органи державної влади держави-агресора; 2) органи місцевого самоврядування держави-агресора; 3) утворені державою-агресором збройні формування.

У сукупності всі викладені аргументи дають змогу зробити висновок про те, що за ст. 111-2 КК можуть бути кваліфіковані лише випадки передачі активів суб'єктом господарювання України тим суб'єктам права держави-агресора, які діють за повноваженнями держави, тобто лише державним чи комунальним підприємствам, установам, організаціям, за умови усвідомлення цього факту відповідними суб'єктом.

*Так, в одному з кримінальних проваджень було встановлено, що Особа-1, будучи директором ТОВ «Южатоменергопроект» та інших підприємств, зареєстрованих на території України, ще до початку відкритої збройної агресії рф проти України налагодив стійкі, систематичні фінансово-господарські взаємовідносини з російськими підприємствами з виготовлення проєктно-технічної документації з підтримання поточного технічного стану, а також модернізації та реконструкції діючих атомних електростанцій, які знаходяться на території рф, є філіалами АТ «Росенергоатом» і входять до складу **державної корпорації** з атомної енергії «Росатом». З початком відкритої збройної агресії рф проти України*

²¹ Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту (станом на 21.07.2025 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/08/20/00-kontrolnyj-proyekt-kk-21-07-2025.pdf>.

Особа-1 (спільно з іншими працівниками очолюваних ним підприємств) не припинив співпрацю з державою-агресором через відповідні російські компанії, а добровільно вирішив продовжити свої дії з виготовлення проєктно-технічної документації з підтримання поточного технічного стану, а також модернізації та реконструкції діючих АЕС, які знаходяться на території рф, є філіями АТ «Росенергоатом» і входять до складу державної корпорації з атомної енергії «Росатом», та виготовлення нової такої документації²².

В іншому випадку судом було встановлено, що з тим же «Росатомом» після початку широкомасштабного вторгнення співпрацював Особа-2, який був директором ТОВ «Аналітичний центр “Альгіз”». Зокрема, в період із 9 листопада 2021 р. до 20 лютого 2024 р. Особа-2 отримував від представників «ООО “ИЦ “Электродинамика”» методичні вказівки «Росатому», технічні завдання, листи, проєкти договорів, зауваження, вихідну документацію та вказівки щодо виконання поставлених завдань. Далі Особа-2, використовуючи власні знання і навички у сфері атомної енергетики, здійснив збір та аналіз необхідної інформації, провів відповідні розрахунки, підготував, відредагував і відправив на електронну адресу представників «ООО “ИЦ “Электродинамика”» низку документів, серед яких були ті, які стосувалися Курської, Кольської та Ленінградської АЕС²³.

Як дії Особи-1 (це стосується і всіх його нинішніх та колишніх підлеглих в очолюваному ним ТОВ «Южатоменергопроект»), так і дії Особи-2 були кваліфіковані за ст. 111-2 КК, адже в цих випадках мала місце співпраця (хоч й опосередкована) саме з філіями державної корпорації «Росатом», а тому її є підстави розцінювати як взаємодію саме з представником держави-агресора. Зокрема, отримання відповідних листів від «Росатому», на нашу думку, є переконливим свідченням того, що Особа-2

²² Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 2 жовтня 2024 р. у справі № 639/6236/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122022942>.

²³ Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 20 червня 2024 р. у справі № 359/5133/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120012504>.

усвідомлював те, що російський контрагент діяв за повноваженням російської держави. Ще чіткіше ознаки передачі матеріальних ресурсів представнику держави-агресора простежуються в діях горезвісного В. Богуслаєва.

*Як випливає з вироку Солом'янського районного суду м. Києва, згаданий суб'єкт, перебуваючи на посаді президента АТ «Мотор-Січ», Генерального конструктора зі створення та модернізації вертолітної техніки, не пізніше 20 червня 2022 р. погодився на пропозицію виконавчого директора одного з АТ, яке входить до складу Об'єднаної двигунобудівної корпорації **державної корпорації** «Ростех» рф, та інших невстановлених осіб щодо постачання авіаційних двигунів. Надалі підсудний організував продаж і подальше постачання запасних частин для капітального ремонту авіадвигунів для ВПК рф. Такі дії також отримали справедливу (якщо не враховувати можливості визнання відповідної поведінки державною зрадою) кримінально-правову оцінку з покликанням на ст. 111-2 КК²⁴.*

Оцінюючи дії згаданої особи, суд, однак, не обмежився згадуванням у формулі кваліфікації ст. 111-2, додатково інкримінувавши винному порушення ще двох норм КК – ч. 4 ст. 111-1 і ч. 1 ст. 258-3. Такий підхід ми вважаємо сумнівним, адже:

1) одночасно застосовувавши ст. 111-2 і ч. 4 ст. 111-1 КК, суд порушив усталені правила кваліфікації, допустивши подвійне притягнення до кримінальної відповідальності за фактично одне й те саме діяння, яке, проте, позначено за допомогою різних законодавчих формулювань: і як провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором («господарський колабораціонізм»), і як підготовка передачі та передача матеріальних ресурсів представникам держави-агресора (пособництво

²⁴ Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 20 березня 2025 р. у справі № 761/38036/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126679499>.

державі-агресору), яка й була результатом провадження згаданої господарської діяльності;

2) щодо ст. 258-3 КК, то невиправданість кваліфікації за нею у подібних випадках була переконливо доведена М. Рубашенком та О. Зайцевим. Розглядаючи проблему розмежування «економічного колабораціонізму» та організаційного чи іншого сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації, дослідники визнають, що кваліфікація за ст. 258-3 КК тривалий час (із моменту запровадження АТО в Україні в 2014 р. і до 24 лютого 2022 р.) була поширеною в правозастосовній практиці. Водночас увага резонно акцентується на тому, що вже після масштабного вторгнення РФ і розвіювання всіх сумнівів стосовно характеру збройного конфлікту застосування згаданої статті видається неправильним стосовно відповідних незаконних формувань, підпорядкованих державі-агресору²⁵.

Однак головне питання, яке виникло у нас при аналізі кримінально-правової оцінки поведінки В. Богуслаєва, полягає в іншому, а саме: чому дії, які виразились у здійсненій під час війни передачі стратегічно важливої продукції військового характеру тій державі, з якою Україна перебуває у стані відкритої війни, не були визнані державною зрадою у формі надання іноземній державі допомоги у проведенні підривної діяльності проти України та, відповідно, не були кваліфіковані за ч. 2 ст. 111 КК? Це питання можна сформулювати і дещо інакше: в чому полягає відмінність між умисними діями, спрямованими на допомогу державі-агресору, з метою завдання шкоди Україні (ст. 111-2 КК), з одного боку, і наданням іноземній державі допомоги у проведенні підривної діяльності проти України (ст. 111 КК), з іншого?

²⁵ Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій: монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов; за наук. ред. М. А. Рубашенка; Нац. фонд. дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. С. 324.

Попри всі намагання, відповідь на це питання, яке турбує нас ще з 2022 р.²⁶, ми не змогли отримати й до цього часу.

Далі. Іншою конститутивною ознакою складу злочину «пособництво державі-агресору» є те, що особа, яка передає певні товари відповідним реципієнтам, переслідує чітко визначену у ст. 111-2 КК мету – **завдання шкоди Україні**. На думку І. Медицького, ця мета є єдино-сутнісною ознакою, яка дозволяє розмежувати склади «пособництва державі-агресора» та передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК «господарського колабораціонізму», для якого така криміноутворювальна ознака не передбачена²⁷. Загалом визнаючи неабияке розмежувальне значення цієї ознаки, водночас нагадаємо, що у ч. 4 ст. 111-1 КК міститься вказівка не лише на передачу матеріальних ресурсів, яка визнається і однією з форм пособництва державі-агресору, а й на провадження господарської діяльності у взаємодії з відповідними суб'єктами, про яке в ст. 111-2 КК не згадується. Тому твердження про те, що мета завдання шкоди Україні є єдиною розмежувальною ознакою відповідних складів злочинів безвідносно до всіх передбачених ними форм об'єктивної сторони, потребує уточнення.

У теорії кримінального права аксіоматичним є положення про те, що мета кримінального правопорушення – це уявлення про бажаний результат, якого прагне досягти особа, що визначає спрямованість діяння²⁸. Мета – це

²⁶ Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2. С. 95–117; Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 241 с.

²⁷ Медицький І. Б. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: «дотичність» та розмежування у ході кримінально-правової кваліфікації. *Кримінальне право України перед викликами сучасності і майбуття: яким воно є і яким йому бути*: матеріали міжнар. наук. конференції (м. Харків, 21–22 жовт. 2022 р.) / редкол.: В. Я. Тацій, Ю. А. Пономаренко, Ю. В. Баулін та ін. Харків: Право, 2022. С. 65.

²⁸ Кримінальне право України: загальна частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. С. 173.

те, заради чого вчиняється кримінальне правопорушення, до якого результату спрямована суспільно небезпечна діяльність²⁹.

Враховуючи місцезрештування норми про пособництво державі-агресору у системі Особливої частини КК (розділ I «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України»), є підстави стверджувати, що родовим об'єктом цього злочину є національна безпека України. Це, своєю чергою, означає, що у ст. 111-2 КК «шкода Україні» розглядається передусім у контексті національної безпеки України. До такого висновку спонукає і аналіз супровідних документів до проєкту Закону України (№ 7186 від 21 березня 2022 р.) «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки», ухвалення якого як Закону призвело до появи у КК ст. 111-2. Зокрема, у Пояснювальній записці до згаданого законопроєкту його автори зазначають, що пособництво державі-агресору як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України.

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. При цьому вже в інших пунктах цієї самої статті уточнюється зміст указаних у відповідній законодавчій дефініції термінів, зокрема те, що: загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити

²⁹ Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії): підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 476.

реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України (п. 6); національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян (п. 10).

Отже, кваліфікація за ст. 111-2 КК є можливою лише тоді, коли буде доведено, що особа, котра постачає певні товари реципієнтам, вказаним у диспозиції цієї кримінально-правової норми, вчиняє такі дії саме заради отримання такого результату (мета), як унеможливлення (ускладнення) реалізації національних інтересів і збереження національних цінностей України, проявом чого можуть бути посягання на державний суверенітет, територіальну цілісність, демократичний конституційний лад, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Звісно, коли ми ведемо мову про таких згаданих у ст. 111-2 КК реципієнтів, як «представники держави-агресора», «збройні формування держави-агресора» та «окупаційна адміністрація держави-агресора», то передача їм будь-яких (навіть абсолютно «нестратегічних») товарів теоретично може бути (звичайно, якщо не брати до уваги «конкурентність» з ч. 4 та ч. 7 ст. 111-1 КК) розцінене як діяння, спрямоване на шкоду Україні. Ще більшою мірою це стосується поведінки, яка полягає не лише у передачі певної продукції, а й одночасному вчиненні інших дій, які можуть розцінюватись як реалізація або підтримка рішень або дій держави-агресора, збройних формувань чи окупаційної адміністрації держави-агресора.

Однак якщо ми ведемо мову про таких реципієнтів, як суб'єкти приватного права рф, то навіть за умови визнання їх «представниками держави-агресора» (див. про це вище) чи не єдиною підставою кваліфікації описаних дій як таких, які вчинені не заради отримання матеріальної вигоди, а (щонайменше опосередковано) задля посягання на державний суверенітет, територіальну цілісність, демократичний конституційний лад, а також

безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян, є: або явно стратегічний (наприклад, електроенергія, паливо, відповідні технології та послуги); або «військовий» характер відповідних товарів, тобто те, що передана продукція відноситься або до товарів військового призначення, або до товарів подвійного використання, вичерпний перелік яких затв. постановою КМУ від 9 грудня 2022 р. № 1378 «Про перелік товарів, на міжнародні передачі (імпорт) яких не поширюється дія Закону України “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” у період воєнного стану на території України». В умовах триваючої війни передача цих товарів будь-яким російським контрагентам (за наявності підстав) може розцінюватись як дія, направлена на шкоду Україні.

Таку позицію загалом розділяє і О. Книженко, на думку якої, за ст. 111-2 КК слід кваліфікувати передачу тих матеріальних ресурсів, які мають стратегічне значення для України³⁰. І хоч при оцінці цієї гіпотези науковиці Є. Письменський загалом обґрунтовано вказує на те, що зі змісту ст. 111-2 КК зроблені висновки не впливають ані безпосередньо, ані опосередковано³¹, вважаємо, що в сукупності з іншими обставинами зазначений факт все ж може слугувати бодай якимось підтвердженням абстрактної мети у вигляді завдання шкоди Україні.

Водночас коли йдеться про поставку «звичайних» товарів і, тим більше, товарів, поставка яких була за контрактована ще до початку широкомасштабного вторгнення за допомогою укладення легальних правочинів, і, крім того, суб'єкту приватного права РФ, який при укладенні договору діяв за власною ініціативою, а не за повноваженням держави (або за наявності такого повноваження, про яке не було відомо постачальнику –

³⁰ Книженко О. О. Окремі питання відмежування колабораційної діяльності від допомоги державі-агресору. *Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій*: матеріали наук.-практ. кругл. столу (м. Харків, 6 жовт. 2023 р.). Одеса: Олді+, 2023. С. 56–57.

³¹ Письменський Є. О. Кримінально-правові проблеми протидії колабораційній діяльності: монографія. Київ: Алерта, 2024. С. 339.

суб'єкту господарювання України), то немає достатніх підстав для кримінально-правової оцінки відповідних дій як вчинених з метою завдання шкоди Україні. Радше це є невиконанням санкцій, яке пропонується криміналізувати законопроектом № 12406 від 14 січня 2025 р., у Пояснювальній записці до якого, до речі, прямо вказується на те, що описані в ньому дії часто кваліфікуються за ст. 111-2 КК, що є доволі сумнівним кроком саме через відсутність відповідної мети.

Обстоювану нами позицію підтримують й інші вітчизняні науковці. Наприклад, коментуючи ст. 111-2 КК, О. Радченко та Є. Вакуленко підкреслюють, що не можуть вважатися такими, які вчинені з метою завдання шкоди Україні, і, відповідно, кваліфікуватися за розглядуваною кримінально-правовою нормою, дії, спрямовані на: повернення грошових коштів за раніше поставлений товар чи надані послуги (зокрема, за поставки товару чи надані послуги, що мали місце до початку повномасштабного вторгнення) в процесі здійснення господарської діяльності її суб'єктами (контрагентами); отримання прибутку; виконання раніше взятих на себе зобов'язань; утримання частки на ринку країни-агресора³².

Такий підхід переважно сприймається і на практиці. Зокрема, за результатами аналізу вироків, розміщених у ЄДРСР, нами встановлено, що дії суб'єктів господарювання України, які, перебуваючи на підконтрольній Україні території, передали (прямо чи опосередковано) суб'єкту приватного права рф «звичайні» товари, тобто товари, які не носять стратегічного чи військового характеру, в абсолютній більшості випадків отримують кримінально-правову оцінку з покликанням на ч. 4 ст. 111-1 КК, для інкримінування якої, як зазначалось вище, доводити наявність у суб'єкта мети у виді завдання шкоди Україні не вимагається.

³² Радченко О. І., Вакуленко Є. В. Науково-практичний коментар до статті 111-2 Кримінального кодексу України; за заг. ред. О. І. Радченка, к. юрид. наук, доц. Київ: ДП Видавництво Верховної Ради України, 2024. С. 14.

Чи не єдиними винятками із продемонстрованих правозастосовних тенденцій стали два виявлені випадки кваліфікації за ст. 111-2 КК дій осіб, які, перебуваючи на території, підконтрольній Україні, здійснюючи контроль над господарською діяльністю російських суб'єктів господарювання (ТОВ «ТД ПОЛИМЕРСЕРВИС», ТОВ «ПРЕМЬЕР», ТОВ «ПОЛИМЕРЦЕНТР») на території держави-агресора, у період з березня 2022 р. по 4 червня 2024 р. здійснювали господарську діяльність та взаєморозрахунки із суб'єктами господарювання рф та органами влади держави-агресора, що, зокрема, передбачало поставку товарів і послуг (полімерної продукції, устаткування, обладнання тощо) російським суб'єктам господарювання³³.

Навіть якщо припустити, що в цьому випадку справді мала місце передача матеріальних ресурсів саме представникам держави-агресора (у відповідних вироках цей факт належним чином не доведений), інкримінування винним порушення ст. 111-2 КК виглядає вельми непереконливим через:

– по-перше, сумнівність зазначеної у вироках тези про те, що розглядувані діяння вчинялися «з метою сприяння просуванню окупаційних військ держави-агресора, її бойових машин та зброї до кордонів рф з Україною, зокрема, шляхом надання підтримки діям, які дестабілізують Україну, загрожують її територіальній цілісності, суверенітету та незалежності»;

– по-друге, неотримання відповіді на питання, чому (особливо пригадуючи недоведеність обов'язкової для ст. 111-2 КК мети у вигляді завдання шкоди Україні) відповідна поведінка на території, підконтрольній Україні, була визнана пособництвом державі-агресору, а не провадженням

³³ Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 1 серпня 2025 р. у справі № 760/30089/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129238608>; вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 21 листопада 2024 р. у справі № 760/24222/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123201057>.

господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором з подальшим застосуванням ч. 4 ст. 111-1 КК.

Висновки. Підсумовуючи написане, можна стверджувати, що дії осіб, які, перебуваючи на підконтрольній Україні території, провадили господарську діяльність у взаємодії з відмінними від держави-агресора суб'єктами приватного права рф, не можуть кваліфікуватись за ст. 111-2 КК. *De lege lata* єдиним прийнятим варіантом кримінально-правової оцінки такої протиправної поведінки може бути визнання останньої передбаченим ч. 4 ст. 111-1 КК «господарським» колабораціонізмом, однак лише за умови використання так званого широкого розуміння вжитого у цій нормі звороту «державо-агресор». *De lege ferenda* підґрунтя для неоднакового тлумачення відповідних норм КК підлягає усуненню.

Так сталося, що при запровадженні «воєнних» новел кримінального законодавства України парламентарії фактично не мали змоги послуговуватися жодним адекватним іноземним досвідом, запроваджуючи кримінально-правові заборони «з чистого аркуша», що, звісно, не могло негативно не позначитися на їхній якості. На сьогодні, однак, варто враховувати, що питання кримінально-правового реагування на поведінку осіб, які ведуть господарську діяльність із резидентами держави-агресора, у вдалий спосіб вирішено в одній з європейських країн. Йдеться про Італію, у КК якої передбачено відповідальність за: а) дії громадян Італії або іноземців, які проживають на території держави, котрі під час війни та поза випадками, зазначеними у ст. 248, торгують, навіть опосередковано, з підданими ворожої держави, де б вони не проживали, або з іншими особами, які проживають на території ворожої держави (ст. 250 «Торгівля з ворогом»); б) постачання, навіть опосередковане, ворожій державі провізії чи інших товарів, які можуть бути використані на шкоду Італійській державі. При цьому (подібно до

ст. 111-2 КК України) це положення не поширюється на іноземців, які вчиняють злочин за кордоном (ст. 248 «Постачання ворогу припасів»)³⁴.

Адаптуючи цей зарубіжний досвід до проблем кваліфікації розглянутих вище дій та виходячи з очевидної необхідності обмеження потенційної сфери застосування ч. 4 ст. 111-1 КК (її наступника) саме і лише діями, вчиненими в умовах окупації, можемо запропонувати такий перспективно-концептуальний підхід до кримінально-правової оцінки провадження відповідної господарської діяльності (як і здійсненої в її межах передачі матеріальних ресурсів), у межах якого буде чітко зрозуміло, що факторами, які впливають на кваліфікацію такої поведінки, будуть наявність/відсутність умов окупації та суб'єкти, з якими відбувається господарська співпраця:

1) провадження господарської діяльності як у взаємодії з представниками держави-агресора, так і з суб'єктами приватного права рф, вчинене *в умовах окупації*, має кваліфікуватися за ч. 4 ст. 111-1 КК;

2) провадження господарської діяльності у взаємодії *із суб'єктами (резидентами) приватного права держави-агресора*, вчинене *поза умовами окупації*, має визнаватися торгівлею з ворогом, відповідальність за що повинна передбачатися, наприклад, у ч. 1 оновленої редакції ст. 111-2 КК. До речі, зважаючи на точність, змістовність і лаконічність використаного у ст. 250 КК Італії формулювання «торгівля з ворогом», воно могло б знайти ледь не дослівне відбиття у назві відповідної проєктованої новели КК України;

3) вчинене *поза умовами окупації* провадження господарської діяльності у взаємодії з *представникам держави-агресора* має кваліфікуватися або за ч. 2 оновленої редакції ст. 111-2 КК, або, наприклад, за новою ст. 111-3 КК, присвяченою відповідальності саме за цю поведінку. Такий різновид суспільно небезпечної поведінки мав би каратися суворіше, ніж відповідна взаємодія із суб'єктом приватного права держави-агресора.

³⁴ Codice Penale Italiano. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/07/14/dei-delitti-contro-la-personalita-dello-stato>.

Допоки відповідні законодавчі зміни не ухвалено, перспективним напрямом наукових розвідок у розглядуваній царині залишається проведення досліджень, спрямованих на вироблення обґрунтованих критеріїв розмежування складів злочинів, передбачених ч. 4 ст. 111-1 і ст. 111-2 КК.

Список використаних джерел

1. Беляєв Д., Букреев О. Щодо питань кримінально-правової оцінки дій, спрямованих на допомогу державі-агресору шляхом провадження господарської діяльності та передачі товарно-матеріальних цінностей. *Протидія злочинності в умовах довготривалої війни*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 20 трав. 2025 р.). Харків: Юрайт, 2025. С. 25–30.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Вид. 2-ге. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 20 червня 2024 р. у справі № 359/5133/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120012504> (дата звернення: 10.09.2025).
4. Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 2 жовтня 2024 р. у справі № 639/6236/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122022942> (дата звернення: 10.09.2025).
5. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 14 березня 2025 р. у справі № 760/26484/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125846438> (дата звернення: 10.09.2025).
6. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 20 березня 2025 р. у справі № 761/38036/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126679499> (дата звернення: 10.09.2025).
7. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 18 квітня 2025 р. у справі № 761/13330/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126762522> (дата звернення: 10.09.2025).
8. Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 19 травня 2025 р. у справі № 592/7589/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127433639> (дата звернення: 10.09.2025).
9. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 1 серпня 2025 р. у справі № 760/30089/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129238608> (дата звернення: 10.09.2025).

10. Воробей П., Кузнецов В. Кримінально-правова характеристика та особливості кваліфікації «економічного» колабораціонізму. *Слово Національної школи суддів України*. 2024. № 3. С. 74–86.

11. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2. С. 95–117.

12. Загине́й-Заболотенко З. А., Допіряк Б. П. Представник держави-агресора як адресат надання допомоги у формі передачі матеріальних ресурсів чи інших активів (ст. 111-2 КК України). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип. 86. Ч. 4. С. 232–237.

13. 'Злочинна колаборація в умовах збройної агресії : практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ: Алерта, 2023. 312 с.

14. Книженко О. О. Окремі питання відмежування колабораційної діяльності від допомоги державі-агресору. *Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій: матеріали наук.-практ. кругл. столу* (м. Харків, 6 жовт. 2023 р.). Одеса: Олді+, 2023. С. 54–57.

15. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях : проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій: монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов; за наук. ред. М. А. Рубашенка; Нац. фонд. дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 576 с.

16. Кримінальне право України: загальна частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. 680 с.

17. Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії): підручник: у 2 книгах / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. 824 с.

18. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту (станом на 21.07.2025 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/08/20/00-kontrolnyj-proyekt-kk-21-07-2025.pdf> (дата звернення: 10.09.2025).

19. Медицький І. Б. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: «дотичність» та розмежування у ході кримінально-правової кваліфікації. *Кримінальне право України перед викликами сучасності і майбуття: яким воно є і яким йому бути: матеріали міжнар. наук. конференції* (м. Харків, 21–22 жовт. 2022 р.) / редкол.: В. Я. Тацій, Ю. А. Пономаренко, Ю. В. Баулін та ін. Харків: Право, 2022. С. 62–65.

20. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 241 с.
21. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
22. Омельченко О. Є. Поняття «держава-агресор» у розумінні ст. 111-2 КК України. *Збірник «Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування»*. 2024. № 2. URL: <https://ndipdr.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/одним-номером.pdf> (дата звернення: 10.09.2025).
23. Письменський Є. О. Кримінально-правові проблеми протидії колабораційній діяльності: монографія. Київ: Алерта, 2024. 438 с.
24. Радченко О. І., Вакуленко С. В. Науково-практичний коментар до статті 111-2 Кримінального кодексу України; за заг. ред. О. І. Радченка, к. юрид. наук, доц. Київ: ДП Видавництво Верховної Ради України, 2024. 32 с.
25. Трепет О. Об'єктивна сторона пособництва державі-агресору. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С. 256–261.
26. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. Аналіз статті про колабораційну діяльність із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану. URL: <https://pravo.org.ua/authors/mykola-havronyuk/page/2/> (дата звернення: 10.09.2025).
27. Codice Penale Italiano. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/07/14/dei-delitti-contro-la-personalita-dello-stato> (дата звернення: 10.09.2025).

REFERENCES

1. Bieliaiev, D., Bukriev, O. (2025). Shchodo pytan kryminalno-pravovoi otsinky dii, spriamovanykh na dopomohu derzhavi-ahresoru shliakhom provadzhennia hospodarskoi diialnosti ta peredachi tovarno-materialnykh tsinnosti. *Protydiia zlochynnosti v umovakh dovhotryvaloi viiny – Countering crime in a protracted war*. Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kharkiv, 20 trav. 2025). Kharkiv: Yurait, 25–30 [in Ukrainian].
2. Busel, V.T. (2005). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
3. Vyrok Boryspilskoho miskraionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 20 chervnia 2024 r. u spravi № 359/5133/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120012504> [in Ukrainian].
4. Vyrok Zhovtnevoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 2 zhovtnia 2024 r. u spravi № 639/6236/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122022942> [in Ukrainian].

5. Vyrok Solom'ianskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 14 bereznia 2025 r. u spravi № 760/26484/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125846438> [in Ukrainian].
6. Vyrok Solom'ianskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 20 bereznia 2025 r. u spravi № 761/38036/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126679499> [in Ukrainian].
7. Vyrok Shevchenkivskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 18 kvitnia 2025 r. u spravi № 761/13330/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126762522> [in Ukrainian].
8. Vyrok Kovpakivskoho raionnoho sudu m. Sumy vid 19 travnia 2025 r. u spravi № 592/7589/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127433639> [in Ukrainian].
9. Vyrok Sviatoshynskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 1 serpnia 2025 r. u spravi № 760/30089/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129238608> [in Ukrainian].
10. Vorobei, P., Kuznetsov, V. (2024). Kryminalno-pravova kharakterystyka ta osoblyvosti kvalifikatsii «ekonomichnoho» kolaboratsionizmu. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy – Word from the National School of Judges of Ukraine*, 3, 74–86 [in Ukrainian].
11. Dudorov, O.O., Movchan, R.O. (2022). Vidpovidalnist za posobnytstvo derzhavi-ahresoru: problemy kvalifikatsii ta vdoskonalennia kryminalnoho zakonu. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy – Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*, 2, 95–117 [in Ukrainian].
12. Zahynei-Zabolotenko, Z.A., Dopiriak, B.P. (2024). Predstavnyk derzhavy-ahresora yak adresat nadannia dopomohy u formi peredachi materialnykh resursiv chy inshykh aktyviv (st. 111-2 KK Ukrainy). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series*, 86, 232–237 [in Ukrainian].
13. Maliuk, V.V. (2023). Zlochynna kolaboratsiia v umovakh zbroinoi ahresii: praktych. poradnyk z kryminalno-pravovoi otsinky ta rozmezhuvannia. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
14. Knyzhenko, O. O. (2023). Okremi pytannia vidmezhuvannia kolaboratsiinoi diialnosti vid dopomohy derzhavi-ahresoru. *Kolaboratsionizm na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh: problemy pravovoi otsinky, harantuvannia prav i svobod liudyny ta reintehratsii terytorii – Collaborationism in temporarily occupied territories: problems of legal assessment, guaranteeing human rights and freedoms, and reintegration of territories*. Materialy nauk.-prakt. kruhl. Stolu (Kharkiv, 6 zhovt. 2023). Odesa: Oldi+, 54–57 [in Ukrainian].
15. Rubashchenko, M.A., Yakoviuk, I.V., Shulzhenko, N.V., Zaitsev, O.V., Kharytonov, S.O. (2024). Kolaboratsionizm na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh: problemy pravovoi otsinky, harantuvannia prav i svobod ta reintehratsii terytorii. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

16. Baulin, Yu.V., Borysov, V.I., Tiutiuhin, V.I. et al. (2010). Kryminalne pravo Ukrainy: zahalna chastyna. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
17. Dudorov, O.O., Stryzhevska, A.A. (2025). Kryminalne pravo. Zahalna chastyna (Ukrainsko-ievropeiski studii). Knyha 1. Vstup do kryminalnoho prava Ukrainy. Vchennia pro kryminalne pravoporushennia. Kyiv: Vydavnytstvo «Norma prava» [in Ukrainian].
18. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 21.07.2025 roku). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/08/20/00-kontrolnyj-projekt-kk-21-07-2025.pdf> [in Ukrainian].
19. Medytskyi, I.B. (2022). Kolaboratsiina diialnist i posobnytstvo derzhavi-ahresoru: «dotychnist» ta rozmezhuvannia u khodi kryminalno-pravovoi kvalifikatsii. *Kryminalne pravo Ukrainy pered vyklykamy suchasnosti i maibuttia: yakym vono ye i yakym yomu buty – Criminal law of Ukraine facing the challenges of the present and the future: what it is and what it should be*. Materialy mizhnar. nauk. konferentsii (Kharkiv, 21–22 zhovt. 2022). Kharkiv: Pravo, 62–65 [in Ukrainian].
20. Movchan, R.O. (2022). «Voienni» novely Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: pravotvorchi ta pravozastosovni problemy. Kyiv: Norma prava [in Ukrainian].
21. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (2018). M. I. Melnyk, M. I. Khavroniuk (Eds.). 10-te vyd., pererobl. ta dopov. Kyiv: VD «Dakor» [in Ukrainian].
22. Omelchenko, O.Ye. (2024). Poniattia «derzhava-ahresor» u rozuminni st. 111-2 KK Ukrainy. *Zbirnyk «Naukovyi visnyk NDI problem dosudovoho rozsliduvannia» – Collection "Scientific Bulletin of the Research Institute for Pre-Trial Investigation Problems"*, 2. URL: <https://ndipdr.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/odnym-nomerom.pdf> [in Ukrainian].
23. Pysmenskyi, Ye.O. (2024). Kryminalno-pravovi problemy protydii kolaboratsiinii diialnosti. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
24. Radchenko, O.I., Vakulenko, Ye.V. (2024). Naukovo-praktychnyi komentar do statti 111-2 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. Kyiv: DP Vydavnytstvo Verkhovnoi Rady Ukrainy [in Ukrainian].
25. Trepet, O. (2025). Ob'iektivna storona posobnytstva derzhavi-ahresoru. *Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*, 1, 256–261 [in Ukrainian].
26. Khavroniuk, M. Kryminalna vidpovidalnist za kolaboratsionizm. Analiz statti pro kolaboratsiinu diialnist iz serii naukovo-praktychnykh komentariv Mykoly Khavroniuka pro zminy do Kryminalnoho kodeksu, pryiniati pid chas voiennoho stanu. URL: <https://pravo.org.ua/authors/mykola-havronyuk/page/2/> [in Ukrainian].
27. Codice Penale Italiano. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/07/14/dei-delitti-contro-la-personalita-dello-stato> [in Ukrainian].

Dudorov O. O., Movchan R. O. Conducting economic activities in interaction with private law entities of the aggressor state: problems of criminal-legal qualification

The article, based on the study of current judicial practice and taking into account the achievements of the science of criminal law, examines the issues of qualifying the actions of domestic business entities (their representatives) who, while in the territory controlled by Ukraine, conduct economic activity in cooperation with private law entities of the Russian Federation (RF). Author's recommendations are made regarding the criminal-legal assessment of the specified illegal behavior. Based on relevant foreign experience, proposals are put forward regarding legislative changes designed to minimize the basis for the unequal application of the relevant provisions of the Criminal Code of Ukraine (CC).

It is proved that the actions of persons who, while in the territory controlled by Ukraine, conducted economic activity in cooperation with private law entities of the Russian Federation other than the aggressor state, cannot be qualified as aiding the aggressor state (due to the absence of appropriate recipients of assets and goals). The content of the concept of “representative of the aggressor state” and the purpose of causing harm to Ukraine as signs of the crime stipulated in Art. 111-2 of the Criminal Code are clarified. Considerations are expressed regarding the correctness of the qualification of actions in the resonant “Boguslayev case”.

De lege ferenda, the author's approach to the criminal-legal assessment of the conduct of relevant economic activity is proposed, within which it will be (a) clearly understood that the factors that influence the qualification of such behavior will be the presence/absence of occupation conditions and the subjects with whom economic cooperation takes place (subjects of private law of the aggressor state, representatives of the aggressor state), and (b) a differentiated criminal-legal impact on those who carry out such cooperation is ensured.

Key words: *aiding the aggressor state; collaborationism; high treason; criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine; representative of the aggressor state; transfer of material resources; conduct of economic activity; subject of private law; competition; criminal-legal qualification.*